

Verslag vierde Nederlandse Zweefvliegendag 15 februari 2003

Menno Reemer

Inmiddels is de Landelijke Zweefvliegendag in Nederland uitgegroeid tot een evenement waar je gezien mag worden. Sterker nog: wie er niet bij was telt bijna niet meer mee. Ook internationaal gezien groeit het aanzien dat deze jaarlijkse bijeenkomst geniet. Dit jaar schaarde Stuart Ball zich in het rijtje illustere buitenlandse gastsprekers (Graham Rotheray en Jens-Hermann Stuke gingen hem voor). Hij is een van de trekkers van de Britse tegenhanger van ons zweefvliegenproject en kwam ons hierover vertellen.

Met 34 aanwezigen was het een afwisselende en geslaagde dag, waarop zowel tijdens de lezingen als er tussendoor en erna weer veel informatie werd uitgewisseld. Hieronder een korte samenvatting van de lezingen.

Aanwezigen:

Bob van Aartsen, Bart Achterkamp, Michel van Adrichem, Stuart Ball, Piet de Bont, Louis Boumans, Alexander Deelman, Wilfried Ernst, Kees Goudsmits, Frank Hoffmann, Matthijs van Hoorn, Jeannette Hoornenborg, Willem G. de Jong, Roy Kleukers, Liane Lankreijer, Laurens van der Leij, Jaap van der Linden, Anne Jan Loonstra, Jan Lucas, Agaat Mesman, Co Mesman, Annemie Op de Beeck, Paul Pals, Gerard Pennards, Menno Reemer, Willem Renema, John Smit, Wouter van Steenis, Jens-Hermann Stuke, Tim Termaat, Mark van Veen, Jan Velterop, Michiel Willemse, Theo Zeegers.

WAT BRACHT ONS HET WAP? - JOHN SMIT

Onder deze titel vertelde John over het wel en wee van de Databank Nederlandse Zweefvliegen en over het Witte gebieden ActiePlan (WAP). Met het databestand gaat het prima: uit een schatting van het aantal ingeleverde maar nog niet aan het bestand toegevoegde waarnemingen bleek dat magische grens van 300.000 gegevens bereikt is! Gezien de vele mensen die hun waarnemingen van 2002 nog in moeten leveren (dit kan tot 1 april), zal het uiteindelijke bestand nog indrukwekkender van omvang zijn.

Over het WAP was niet veel meer te melden dan al in de vorige nieuwsbrief te lezen was (Reemer & Smit 2002), maar John liet nog wat kaartjes zien die extra duidelijk maakten dat hiermee een mooi resultaat is bereikt. Slechts drie lege uurhokken

blijven over, en dat geeft een mooi zwarte kaart van Nederland.

HET ZWEEFVLIEGENBOEK - MARK VAN VEEN & MENNO REEMER

Nu het veldwerk voor het Zweefvliegenproject er op zit, wordt er hard gewerkt aan het boek waarin alle resultaten gebundeld gaan worden. Mark vertelde hoe de inleidende hoofdstukken van dit boek er ongeveer uit gaan zien. Hierin is aandacht voor de levenswijze van zweefvliegen, maar natuurlijk vooral voor de uitkomsten van het project. Wat vertelt het databestand ons bijvoorbeeld over verspreidingspatronen en de veranderingen daarin? Of over vliegtijden? Menno liet kort zien hoe de soortteksten in het boek in elkaar zitten. De grote uitdaging voor de schrijvers hiervan is om zo veel mogelijk informatie in de beperkte beschikbare ruimte te krijgen. Elke soorttekst zal voorzien worden van kaarten met de verspreiding in Nederland en in Europa en een vliegtijd. Daarnaast zullen van een groot aantal genera habitustekeningen worden opgenomen.

THE BRITISH HOVERFLY RECORDING SCHEME - STUART BALL

Engeland kent een lange traditie in het zweefvliegenonderzoek, die begon met de oprichting van het British Hoverfly Recording Scheme in 1976. Dit leverde in 1983 de eerste resultaten op in de vorm van een voorlopige atlas met 30 verspreidingskaartjes. In dit zelfde jaar verscheen het boek *British Hoverflies* van Alan Stubbs en Steven Falk. Dit leidde tot een impuls in het Britse zweefvliegenonderzoek en uiteindelijk resulteerde dit in een gedetailleerd overzicht van de verspreiding van alle Britse soorten (Ball & Morris 2000). Net als wij hebben de Britten het plan om op termijn een veel uitgebreider boekwerk over de zweefvliegenfauna van hun land te produceren, maar dit zal pas rond 2010 het licht zien.

Stuart kon ons al een aantal interessante resultaten van hun project tonen. Zo liet hij bijvoorbeeld zien hoe het aantal waarnemingen van moeilijk herkenbare soorten (zoals *Pipizini*) afhangt van het aantal mensen dat waarnemingen aanlevert. In jaren met veel waarnemers worden naar verhouding weinig waarnemingen van deze soorten verzameld, terwijl dit er relatief veel zijn in jaren met weinig waarnemers. Dit effect ontstaat doordat een kleine

kern specialisten deze dieren altijd verzamelt, terwijl een grote groep waarnemers met minder veldervaring deze soorten over het hoofd ziet of bewust negeert omdat ze te moeilijk te determineren zijn.

Andere interessante zaken waren het verband dat lijkt te bestaan tussen het voorkomen van *Rhingia campestris* en de jaarlijkse neerslag (hoe meer regen, hoe meer *Rhingia*'s) en het verband tussen het voorkomen van *Volucella zonaria* en de temperatuur (deze zweefvlieg komt in Engeland vooral voor in gebieden met een hoge gemiddelde temperatuur).

DE RAADSELACHTIGE-ZWEEFVLIEGEN- COMPETITIE - WOUTER VAN STEENIS

Wouter liet 12 dia's van eigen hand zien, met daarop uiteenlopende zweefvliegen die niet allemaal even makkelijk te herkennen waren. Het moeilijkst was de dia van een *Baccha*-larve, die slechts door één persoon juist op naam was gebracht. Dit was dan ook de winnaar van de competitie: Willem Renema.

ZWEEFVLIEGEN IN DE MOERPUTTEN - LAURENS VAN DER LEIJ

'De Moerputten' bij Den Bosch is een natuurgebied met een gevarieerd mengsel van bos, moeras en droog grasland. Laurens heeft in dit gebied gedurende enkele jaren vele tientallen zweefvliegsoorten gevonden, waaronder verschillende leuke soorten (*Cheilosia carbonaria*, *Criorhina floccosa*, *Orthonevra geniculata*). Het soortenrijkst was de berm van de spoorlijn die door het gebied loopt. Een goede verklaring voor deze soortenrijkdom kon Laurens niet geven, maar het heeft er wel voor gezorgd dat hij meestal in dit deel van het gebied belandde en dat andere delen van het terrein wat onderbelicht zijn gebleven. Het zou interessant zijn om deze inventarisatie voort te zetten, zodat duidelijk wordt wat er in de zweefvliegenfauna verandert nu het gebied enigszins aan het verruigen en verzuren is.

VERSCHUIVING VAN VLEGTIJDEN BIJ ZWEEFVLIEGEN - WILLEM RENEMA & WOUTER VAN STEENIS

Willem en Wouter hebben aan de hand van het databestand eens gekeken naar verschillen in vliegtijden van zweefvliegen tussen verschillende jaren. De aanleiding hiervoor was de indruk die zij hebben dat *Eristalis pertinax* de laatste jaren steeds vroeger in het voorjaar verschijnt. Ze wilden onderzoeken of dit ook uit de bestandsgegevens blijkt en of iets dergelijks ook bij andere soorten te zien is. Voor het rekengemak beperkten zij zich

hierbij tot de voorjaarssoorten met één generatie. Zij vonden duidelijke verschillen tussen bepaalde jaren bij enkele soorten. Bij dit resultaat moesten zij het voorlopig even laten, omdat het nog niet gelukt was om er een algemene lijn in te ontdekken. Dit is echter een interessant onderwerp, waar ze zeker nog meer rekenwerk aan zullen verrichten.

PARINGSHOUDINGEN BIJ ZWEEFVLIEGEN - THEO ZEEGERS

'Make love, not war'. Met deze leus opende Theo zijn lezing op deze dag waarop overal ter wereld massaal gedemonstreerd werd tegen de oorlog tegen Irak. Hij sprak verder niet over oorlog, maar des te meer over liefde of in ieder geval de lichamelijke uitingsvormen daarvan bij zweefvliegen. Hiervan onderscheidde hij er twee: de *kop-kop houding*, waarbij het mannetje op het vrouwtje zit en beide partners de zelfde kant op kijken, en de *touwtrekhouding*, waarbij de geliefden met hun achterlijven aan elkaar zitten maar verder 180 graden gedraaid zijn ten opzichte van elkaar. De kop-kophouding komt het meeste voor. Theo liet verwarrende dia's zien van een paring van *Volucella bombylans*, waarbij een van de sexen op zijn kop bungelde aan het achterlijf van de partner. Was dit kop-kop of touwtrek? Theo maakte aannemelijk dat we dit als kop-kop moesten opvatten. Nog verwarrender was de diaserie van een copula van *Criorhina asilica*: de ene dia zaten de dieren in kop-kophouding, om op de volgende weer touw te trekken.

Theo wist te vertellen dat bij muggen altijd touwgetrokken wordt, terwijl bij hogere vliegen met name de kop-kophouding voorkomt. Vermoedelijk heeft dit iets te maken met de oriëntatie van de zenuwbanen die naar de geslachtsorganen leiden ten opzichte van de slokdarm. Bij zweefvliegen, waarbij beide houdingen voorkomen, zou de studie naar paringshoudingen wel eens een handig hulpmiddel kunnen zijn bij het onderzoek naar verwantschapsrelaties. Theo houdt zich dus aanbevolen voor meer gegevens over paarhoudingen!

KORTE MEDEDELINGEN

Anne Jan Loonstra liet twee afgedrukte 'video-stills' rondgaan van *Temnostoma bombylans*, die hij in Slovenië had gefilmd. De video konden we niet bekijken, maar de platen gaven een aardige indruk van de prestaties die je tegenwoordig met een video-camera kunt bereiken. Anne Jan is van plan om komend seizoen veel meer zweefvliegen te filmen, dus hopelijk kunnen we volgend jaar op de Zweefvliegendag genieten van bewegende zweefvliegenbeelden!

In de presentatie van Willem Renema kwam en passant een foto langs van een door hem op de

Brunssummerheide gevangen *Chrysotoxum*. Naar eigen zeggen betrof het *C. fasciolatum*, een slechts één keer eerder in Nederland gevangen soort. Het waakzaam oog van John Smit merkte echter op dat het hier ging om een andere soort, en wel een die tot nu toe nog niet uit Nederland bekend was. Willem zal deze nieuwe soort voor de fauna binnenkort publiceren.

LITERATUUR

- Ball, S.G. & R.K.A. Morris 2000. Provisional atlas of British hoverflies (Diptera, Syrphidae). - Biological Records Centre, Huntingdon.
- Reemer, M. & J.T. Smit 2002. De successen van het WAP. - Zweefvliegennieuwsbrief 6(3): 4-5.